

Türkiye’de Yalnız Yaşayan Afgan Göçmen Kadınların Yaşam Hikâyeleri: İstanbul-Zeytinburnu Örneği

Life Stories of Afghan Immigrant Women Living Alone in Turkey (Example of İstanbul-Zeytinburnu)

Farangis HABIBULLAH

Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans Mezunu, İstanbul, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 05.08.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 08.05.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 27.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Farangis HABIBULLAH
E-mail: farangesrohentan@gmail.com

Cite this article as: Habibullah F. Life stories of Afghan immigrant women living alone in Turkey (Example of İstanbul-Zeytinburnu). *Journal of International Relations Studies* 2023;3(1):14-24.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

ÖZ

Bu çalışmada çeşitli nedenlerden dolayı, farklı yolları kullanarak tek başına veya çocukları ile birlikte Türkiye’ye göç eden ve yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların yaşam hikâyeleri anlatılmaktadır. Yalnız yaşayan Afgan kadınların hikâyeleri anlatılırken, göç hikâyelerinin homojen olmadığını ve erkeklerden bağımsız uluslararası göç hareketlerinin bir parçası olduklarını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışmada İstanbul’un Zeytinburnu ilçesinde yaşayan belirli sayıda Afgan göçmen kadın nüfus üzerine odaklanılmıştır. Bu grup arasında bekâr kadınlar, eşi olmayan ve yalnız yaşayan anneler de yer almaktadır. Bu kadınların Türkiye’deki toplumsal uyum açısından çeşitliliklerinin ele alınmasının ve hikâyelerinin paylaşılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, feminist kuramın bakış açısını kullanarak ne, neden ve nasıl sorularına cevap bulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden “derinlemesine görüşme” metodu kullanılarak verilerin analizi yapılmıştır. Daha anlamlı ve açık bilgi elde edebilmek için yazarın son üç yılda sahadan elde etmiş olduğu iş ve akademik tecrübeleri ile gözlemleri de kullanılarak araştırma sonuçlarına katkılar sağlanmıştır. Çalışma, yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların yaşam ve göç hikâyelerini otobiyografik tarih araştırması yaparak aktarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç ve toplumsal uyum, Afgan kadınlar, yaşam hikâyeleri

ABSTRACT

This study explains the life stories of Afghan immigrant women who migrated alone or with their children for various reasons, using different ways, and are now living alone in Turkey. While telling the stories, it is aimed to reveal that their migration stories are not homogeneous and that they are part of international migration movements independent of men. The study will focus on a certain number of Afghan immigrant women living in İstanbul, especially in the Zeytinburnu district. This group includes single women and single mothers without a spouse. It is considered a very important issue to address the diversity of these women in terms of social cohesion in Turkey and to share their stories. Therefore, it has been tried to find answers to the questions of why, how, and what by using the perspective of feminist theory. In this study, the qualitative research method was used. In order to obtain meaningful and clear information, data were collected through in-depth interviews. I used my observations from my work and academic experiences that I gained from the field in 3 years. This study aims to convey the life and migration stories of Afghan immigrant women living alone through an autobiographical history research.

Keywords: Afghan women, life stories, migration and social cohesion

Giriş

Kadınlar bazen aktif, bazen ise göç eden erkeğe bağlı pasif aktörler olarak göçün ayrılmaz bir parçası olmuşlardır. Kadın göçü, farklı disiplinleri inceleyen akademik çalışmalarda sıklıkla ele alınmaktadır. Bu akademik çalışmaları ilk defa Ravenstein, 1885 yılında yayınladığı “Göç Kanunları” kitabı ile başlatmış olup bu kitapta İngiltere’deki iç göç olgusunda kadınların, erkeklere oranla daha fazla yer tutmasına ilişkin dinamikleri incelemiştir (Köşer Akçapar & Taner, 2021, s. 104).

Toplumsal cinsiyet perspektifiyle yapılan göç çalışmalarında çoğunlukla cinsiyet farklılıklarına odaklanılmış ve toplumsal cinsiyetin ırk, sınıf, milliyet ve cinsellik gibi faktörlerden etkilenen çok katmanlı pratiklere sahip ve akışkan bir durum olduğu ortaya konulmuştur (Nawyn, 2010, s. 749).

Bu çalışmada çeşitli nedenlerden dolayı, farklı yolları kullanarak tek başına veya çocukları ile birlikte Türkiye'ye göç eden ve yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların yaşam hikâyeleri ele alınmaktadır. Yalnız yaşayan Afgan kadınların hikâyeleri anlatılırken, göç hikâyelerinin homojen olmadığı ve erkeklerden bağımsız uluslararası göç hareketlerinin bir parçası olduklarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. İnsanların göç etmeden önce hayat biçimlerinin, göç etme nedenlerinin ve göç ettikten sonraki toplumsal hayatlarının birbirinden farklılıklar gösterdiğini göz önüne sermek de çalışmanın amaçları arasındadır.

Bu çalışma özellikle Türkiye'de son zamanlarda gündeme getirilen Afganistan'dan sadece yalnız bekâr erkeklerin geldiği önyargısını bertaraf etmek için de önem arz etmektedir. Zira, istatistiksel olarak sayılarının az olması, Afganistan uyruklu kadınların bu göç hareketindeki rollerinin adeta yok sayılmasına neden olmaktadır.

Çalışmada İstanbul'daki, özellikle de Zeytinburnu ilçesindeki, Afgan göçmen kadın nüfus üzerine odaklanılmaktadır. Bu grup arasında bekâr kadınlar, eşi olmayan yalnız yaşayan anneler de yer almaktadır. Bu kadınların Türkiye'deki toplumsal uyum açısından çeşitliliklerinin ele alınması ve hikâyelerinin paylaşılması farkındalık açısından önem arz etmektedir.

Başka bir ülkeye taşınma ve oraya yerleşme kararı cinsiyet ilişkileriyle yakından ilgilidir. Göç eden kadınlar, çocukları ve aileleri için daha iyi bir hayata ulaşabilmek için ülkelerinden ayrılmaktadırlar. Siyasi, ekonomik ve sosyal entegrasyonlarının sağlanabilmesi için destek almaları gerekmektedir. Kadın göçmenlerin toplumsal entegrasyonuna yönelik feminist katkılar, kadınların göç sonrası yaşamları boyunca anlattıkları deneyimlerin çeşitlerine odaklanmaktadır.

Bu makalenin araştırma sorusu, Türkiye'de tek başına yaşayan Afgan göçmen kadınların göç deneyimlerinin neler olduğudur. Bu araştırma sorusuna cevap bulabilmek için 1991–2020 yılları arasında Türkiye'ye göç etmiş altı Afgan kadınla mülakat yapılmıştır. Bu çalışma, feminist kuramın bakış açısıyla, nitel araştırma metodu kullanarak Türkiye'de tek başına yaşayan Afgan göçmen kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel uyumunu etkileyen faktörleri bu kadınların göç deneyimlerinden yola çıkarak ortaya koymaktadır. Toplumsal cinsiyet perspektifinden yeni bulgular elde edilerek, literatüre katkı sağlamak istenmektedir.

Bu çalışmanın amacı, bahsi geçen araştırma sorusuna odaklanırken özellikle yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların yaşam ve göç hikâyelerini otobiyografik tarih araştırması yaparak aktarmaktır. Bu doğrultuda, Afganistan uyruklu kadınların Türkiye'ye göç etme nedenleri, Türkiye'ye geldikten sonraki sosyal uyum aşamaları ve gelecek beklentileri incelenecektir. Bu çalışmada yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların yaşadıkları problemler ile birlikte burada kazandıkları avantajlar ele alınıp, literatürde genellikle bu kadınların kırılganlıkları üzerine yoğunlaşan çalışmalardan farklı olarak güçlenme süreçlerine odaklanılacaktır. Birinci bölümde literatür taraması yapılarak çalışmanın kuramsal çerçevesi, önemi ve literatüre sunacağı katkılar ortaya konulacaktır. İkinci bölümde metodoloji tartışılmaktadır. Üçüncü bölümde çalışmadan çıkan sonuçlar analiz edilmektedir. Çalışmanın en önemli bölümünü oluşturan bu bölümde, elde edilen bulgular ortaya konulmakta ve ilgili literatüre de değinilmektedir. Dördüncü ve beşinci bölümlerde ise sonuç ve kaynakçaya yer verilmektedir.

Kuramsal Çerçeve

Toplumsal cinsiyet, göç araştırmalarında çok önemli bir çalışma alanıdır. Kadın göçü yoğun ilgi çeken yeni bir çalışma alanı olmayıp, göçün toplumsal cinsiyet yönü henüz yeterince çalışılmamıştır. Toplumsal cinsiyet, uzun bir süre uluslararası göçün önemli bir konusu olarak görülmemiştir, aksine kadınlar ekonomik sorunlarının çözümü için ülkelerinden göç eden kocalarının refakatçisi olarak görülmüşlerdir (Tittensor & Mansouri, 2017).

"Göçün kadınlaşması", gelişmiş ekonomilerdeki kadın göçmen sayısının, erkek göçmen sayısından daha fazla olmasından ziyade, hedef ülkelerde kadınlara ayrılmış işlere olan talebin artması, kadınların bireysel olarak göç etme eğiliminin ivme kazanması ve kadınların her türlü işe dâhil edilmesi anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2019, s. 384).

Göçün kadınlaşması, ilk olarak 1980'lerde küreselleşme ve neoliberal politikaların etkisiyle bireysel kadın göçünün artmasıyla başlamıştır. Bundan önceki dönemlerde, toplumsal cinsiyet konusu bağımsız meseleler gibi görülmemiş aksine kadınlar göç sürecinde erkeğin anneleri, eşleri ve kızları şeklinde değerlendirilmişti (Çakır, 2020, s. 31).

Göçün kadınlaşması olgusu, kadın gözünden göç ve uyum deneyimlerinin yansıtılmasını elzem hale getirmiştir. Bu çalışma, Uluslararası İlişkiler (UI)'de yer alan Feminist Teoriden iki şekilde yararlanmaktadır. İlk olarak, Feminizmin Uluslararası İlişkilerde gerçekleştirmeye çalıştığı üç proje, bu çalışma için yol gösterici olmuş ve çalışmanın genel çerçevesini oluşturmuştur. İlk feminist proje, kadınların rollerinin ve perspektiflerinin ana akım Uluslararası İlişkiler yazını tarafından nasıl görmezden gelindiğini göstermeyi amaçlar. İkinci proje, kadınları ve kadın deneyimlerini ekleyerek UI'de erkek bakış açılarının baskınlığını ve kadın bakış açılarının dışlanmışlığını düzeltmeye çalışır. İkinci proje kapsamında Feminizm, kadın deneyimlerini UI analizlerine ekleyerek onları görünür hale getirmeyi ve mevcut dışlanmışlığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Üçüncü proje ise, erkek bakış açısıyla oluşturulmuş temel kavramları ve kategorileri tartışmaya açarak disiplini yeniden yapılandırmayı amaçlar (akt. Şeker Aydın, 2016, s. 63). Makale, UI'de ikinci Feminist projenin sunduğu çerçeveyi kullanıp Türkiye'ye erkeklerden bağımsız olarak göç eden Afgan kadınların deneyimlerini aktaracak ve bu deneyimlerden yola çıkıp uyum faktörlerini saptayacaktır. Böylelikle, göç sürecinde kadınların görünür hale gelmesine katkıda bulunacaktır.

Çalışmada Feminizmin göçe özel bakış açısını da "Pierrette Hondagneu-Sotelo" sağlamaktadır. Yazar, (Hondagneu-Sotelo, 2000) uluslararası göç alanında Feminizmin üç araştırma aşaması olduğuna dikkat çekmektedir. Birinci aşama, "Kadınların araştırmalardan dışlanmasının düzeltilmesi" olarak adlandırılır, 1960–1980 yılları bilim insanlarının kadınları göç çalışmalarına dâhil etmeye çalıştıkları bir dönemdir. "Ekle ve karıştır" yaklaşımı bu aşamada en yararlı yöntem olmuştur. (Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 114).

İkinci aşama ise, “kadın ve göçten toplumsal cinsiyet ve göçe geçiş” aşaması olarak adlandırılmaktadır. 1980’lerde başlayıp 1990’lara kadar devam etmiştir. İrk, sınıf ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin keşimselliğinin ortaya çıkışı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yeniden yapılandırılması bu zaman diliminde gerçekleşmiştir. Aile üyeleri ve diğer sosyal ağ kurumlarındaki güç ilişkileri ve otorite, bu kurumların oldukça cinsiyetçi olduğunu göstermektedir (Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 115).

Üçüncü aşama ise, toplumsal cinsiyete göçmenlik sürecinin kurucu parçası olarak bakan bir dönemdir. Bu aşamada, göç araştırmalarında artık toplumsal cinsiyet konusunun kimliklerde, kurumlarda ve uygulamalardaki rolüne ışık tutulmaktadır. Emek, etnik köken, cinsellik, yurttaşlık, kimlik, politik ve ekonomik yapılar gibi toplumsal cinsiyeti içeren farklı ilgili kalıpları anlatmaktadırlar (Hondagneu-Sotelo, 2000, s. 117). Çalışma, Hondagneu-Sotelo tarafından dikkat çekilen üç aşamada da Feminist göç çalışmalarına katkılar sağlamayı amaçlamaktadır.

Literatür incelendiğinde Afgan göçmen kadınlar üzerine belirli çalışmalar olduğu görülmektedir. Aynı şekilde göçmen kadın ve sosyal uyum ile ilgili makaleler de vardır. Bunlardan birisi nitel araştırma yöntemini kullanan “A Qualitative Study on the Factors Influencing the Cultural, Economic, and Social Integration of Afghan Women” başlıklı bir tez çalışmasıdır (Waseema Beg, 2005). Waseema Beg Türkiye’de yaşayan Afgan göçmen kadınların kültürel, ekonomik ve sosyal bütünleşmesini etkileyen faktörlerin neler olduğunu feminist kuramsal çerçeveyi kullanarak incelemiştir.

Türkiye’de yaşayan cinsiyet fark etmeksizin Hazara göçmen nüfusu ile ilgili yazılmış bir araştırma olan “Uluslararası Göç ve Entegrasyon Teoriler Bağlamında Afganistan Hazarları’nın Türkiye’ye Göçü” başlıklı çalışmada Yasemin Doğan (2020), bahsi geçen topluluğun entegrasyonunu ele almıştır. Buna benzer bir şekilde İlknur Yiğit Yazğan (2019) yazdığı “Urban Integration of Irregular Afghan Migrants in Istanbul: the Case of the Yenimahalle Neighborhood” başlıklı yüksek lisans tezinde Yenimahalle’de yaşayan düzensiz Afgan göçmenlerin kentsel entegrasyonunu araştırmıştır.

Farahnaz Rahmani (2019), “Gender and Migration from Afghanistan: An Analysis of Women’s Empowerment and Migration” başlıklı çalışmasında Kanada’daki Afgan göçmen kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine odaklanmaktadır. Stephanie J. Nawyn (2010) “Gender and Migration: Integrating Feminist Theory into Migration Studies” başlıklı makalesinde feminist araştırmacıların göçmen iş gücü, göçmen aileleri ve sosyal ağları, vatandaşlık, seks ticareti ve cinsellik gibi konulardaki akademik katkılarından bahsetmiştir. IOM tarafından yayınlanan “Gendered Perspectives on Integration Discourses and Measures” başlıklı çalışmada bazı Avrupa ülkelerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine odaklanılmıştır (Kofman ve ark., 2015).

Selin Altunkaynak (2016) “Göç Sonrası Kesişen Hayatlar: “Ev Sahibi” Türkiyeli Kadınlar ve “Misafir” Suriyeli Kadınlar Arasındaki İlişki Dinamikleri” başlıklı çalışmasında toplumsal cinsiyet perspektifinden ev sahibi (*insider*) ve misafir (*outsider*) algısını şekillendiren faktörleri incelemiştir.

Poros ise sosyal ağın sosyal bütünleşmedeki önemine odaklanmaktadır. Yazara göre, göçmenlerin belirli bir yere taşınma, iş bulma, barınma, iş kurma ve sağlık hizmetlerine erişme becerileri, göçmenin sosyal ağlarıyla doğrudan ilişkili olabilir (Poros, 2011, s. 3).

Nergis Canefe (2018) “Invisible Lives: Gender, Dispossession, and Precarity amongst Syrian Refugee Women in the Middle East” başlıklı makalesinde Türkiye’de yaşayan mülteci ve göçmen Suriyeli kadınların tecrübelerine odaklanarak iş hayatında özellikle düzensiz göçmenlerin ne gibi zorluklarla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymuştur. Canefe, bu çalışmasında “precarity” ya da güvencesizlik terimini kullanarak statüsü bulunmayan Suriyeli göçmen kadınların iş piyasasındaki sömürülmesinin, salt ekonomik açıdan değil aynı zamanda sosyo-politik boyuttan da incelenmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Sema Buz (2007) “Women in Migration: A Study in the Framework of Feminist Approach” başlıklı çalışmasında feminist kuramı kullanarak göçmen kadınların ve erkeklerin göç sürecinden birbirinden farklı olarak etkilendiklerini iddia etmekte, çalışmasında İran’dan ve Somali’den gelen göçmen kadınları mercek altına almaktadır.

Nur İncetahtacı (2020) “Bir Kentte Üç Suriyeli Kadının Gündelik Hayat Deneyimleri” başlıklı çalışmasında her göçmen kadının hayata tutunma tecrübelerinin bir kategoriye dayanmadığını iddia etmektedir. Bu çalışmada ataerkil sosyo-kültürel yapıdan bahsedilmiş olup dil, eğitim ve sosyal ağlar meselelerinin önemine vurgu yapılmıştır. Lülüfer Körükmez, Didem Danış ve İlhan Zeynep Karakılıç tarafından yazılan (Körükmez ve ark., 2022), “Zorunlu Göç Bağlamında Suriyeli Kadınların Ücretli İşgücüne Katılımında Toplumsal Cinsiyet Müzakeresi” başlıklı makalelerinde zorunlu göçten sonra ücretli olarak çalışmaya başlayan Suriyeli mülteci kadınların emek piyasasına katılımları ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiye ışık tutmaktadır. Yazarlar, Suriyeli kadınların ücretli olarak çalışmalarının toplumsal cinsiyete dayalı yeni gerilim ve şiddet alanları yarattığı sonucuna varmaktadır.

Literatür incelendiğinde feminist bakış açısıyla Türkiye’de tek başına yaşayan farklı Afgan göçmen kadınların hayat hikâyelerini anlatan kapsamlı bir çalışma bulunmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, akademide çok önem arz eden fakat literatürde eksik kalan bir konu ele alınmıştır. Böylelikle akademik araştırmalarda var olan boşluğu gidermek için katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu çalışma feminist kuram çerçevesini kullanarak Afgan göçmen kadınlara yönelik çalışmalara yeni bir pencere açmaya çalışmıştır. “Yaşam Hikayesi” yaklaşımı çerçevesinde Türkiye’de tek başına yaşayan Afgan göçmen kadınların otobiyografik hikâyelerini anlatılarak onların sosyal uyum faktörlerine odaklanılmıştır. Katılımcıların kişisel verilerinin güvenliğini korumak amacıyla, bu çalışmada onların gerçek isimleri yerine farklı takma isimler kullanılmıştır.

Metodoloji

Bu araştırmada nitel araştırma metodu kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, göçmen kadınlarla ilgili ne, nasıl, ne zaman ve nerede sorularına cevap bularak sosyal uyum sürecini tanımlamanın ve netleştirmenin en iyi yöntemi olarak görülmektedir (Habibullah, 2021). Nitel araştırma metodunda görüşme, “deneklerin deneyimlerini tanımlamayı ve anlamayı, onların yaşam dünyasındaki ana temaların anlamını tanımlamayı ve katılımcılar tarafından ifade edilen deneyimlerdeki duygu ve nüansları yorumlamayı” amaçlar (Kvale, 1996, s. 32).

Kvale'ye (1983, s. 74) göre, nitel araştırma görüşmesi, "tanımlanan fenomenlerin anlamının yorumlanmasına ilişkin olarak görüşülen kişinin yaşam dünyasının tanımlarını toplamak olan bir görüşmedir". Dolayısıyla, nitel araştırma görüşmesi bu çalışmanın temel bilgi kaynağıdır.

Derinlemesine görüşme metodu, nitel araştırmanın en çok tercih edilen yöntemidir. Seçilen konu ile ilgili öncelikle birincil kaynaklar kullanılmıştır. Çalışmada Afganistan'dan tek başına göç edip Zeytinburnu'nda yalnız yaşayan 6 Afgan göçmen kadın ile 2020 yılında yapılmış derinlemesine görüşmeler temel alınarak, bu göçmenlerin hikâyeleri anlatılmaktadır. Mülakatlara ek olarak BBC Türkçede kendi hikâyesini anlatan bir Afganistan uyruklu kadının göç yolunda ve Türkiye'ye geldikten sonra yaşadıklarına da yer verilmektedir. Daha anlamlı ve açık bilgi elde edebilmek için yazarın üç yılda sahadan elde ettiği tecrübe ve gözlemleri de tahlillere yansıtılmıştır.

Çalışmada ayrıca akademik makaleler, kitaplar ve internetten erişilen raporlar gibi ikincil kaynaklar kullanılmıştır. Bu çalışmada tanımlayıcı (deskriptif) ve sosyo-tarihsel analiz türlerine de yer verilmiştir. Konuları net bir şekilde anlamak için, daha önce farklı deneyimleri aktaran belirli kitaplarda ve raporlarda yazılmış bazı örnekler de baz alınmıştır.

Seçilen araştırma alanı İstanbul ili Zeytinburnu ilçesidir. Burayı seçme sebeplerinden biri Afgan göçmenlerin bu ilçede yoğunlaşmış ve kimilerinin kırk yılı aşkın süredir burada yaşıyor olmalarıdır. Diğer bir neden ise mülakatı gerçekleştirdiğim dönemde, Zeytinburnu ilçe merkezinde bulunan bir Sivil Toplum Kuruluşunda çalışıyor olmamdır. Bu alanda çalışmak, Zeytinburnu'ndaki Afganların demografik bilgilerine erişmemi kolaylaştırıp onlarla resmi ve gayri resmi olarak ağlar oluşturmama katkıda bulunmuştur.

Ana dilim Dari olduğu için Türkçe konuşamayan insanlarla dil engeli yaşamadım. Görüşmeye başlamadan önce Afgan kadınların 18 yaşını doldurmuş olmasına dikkat edip, görüşmeye katkıda bulunmak isteyip istemediklerini sorarak Afgan kadınların rızasını almaya çalıştım. Seçilmiş Afgan kadınlarının Türkiye'de kalma süreleri 6 ay ile 40 yıl arasında değişmektedir.

Sorulara başlamadan önce yaş, eğitim düzeyi, statüsü, çocuk sayısı, geldikleri şehir ismi, Türkiye'de kaldıkları süre ve geliş yılı katılımcılardan ön bilgi olarak alınmıştır. Bu bilgiler Tablo 1'de özetlenmektedir.

Ön görüşmeden sonra yöneltilen sorular ise, görüşülen kadınların göç etme nedenlerini, kullandıkları yolları, Türkiye'deki çalışma durumlarını, sosyal uyumlarını destekleyen faktörleri, kurdukları sosyal ağları, Türkiye'ye geldikten sonraki güçlenme süreçlerini ve gelecekteki beklentilerini kapsamaktadır.

Türkiye'ye Göç Etme Nedenleri ve Kullandıkları Yollar

İstanbul, Konya, Aksaray, Nevşehir, Trabzon, Tokat, Çankırı, Kayseri, Erzurum ve Van; Afgan mültecilerin en çok yoğunlaştıkları iller olarak kabul edilmektedir. Afgan Derneği'nin (ARSA) Kayseri'deki saha raporlarına göre, uluslararası korumadan yararlanan Afgan mültecilerin sayısı şu şekildedir: Kayseri'de 5700, Konya'da 8846, Nevşehir'de 8756, Karaman'da 5890. Diğer bir deyişle, özellikle İstanbul ve Marmara Bölgesi, İç Anadolu illeri, İç Anadolu'ya yakın bazı Karadeniz illeri ve Van, Afgan nüfusunun en çok yerleştikleri yerlerdir (IBC, 2021, s. 1).

Zeytinburnu, Esenyurt, Beylikdüzü, Küçüküsu ve Yenimahalle, İstanbul'un Afgan göçmenlerin çalıştığı ve yaşadığı semtlerdir. Küçüküsu'da Türk işverenler tarafından işe alınmayı bekleyen Afganların (genellikle belgesiz) olduğu bir iş piyasası vardır. Zeytinburnu'nda yaşayan Afgan göçmenler çoğunluktadır. Burada kendi küçük işletmelerini, dükkanlarını ve pazarlarını kurmuşlardır. Zeytinburnu'nda düzensiz göçmenlere de iş sağlayan köpüklü tekstil fabrikaları bulunmaktadır (Habibullah, 2021; Yiğit Yazgan, 2019).

Bu bölümde Afgan kadınların göç etme sebeplerini daha iyi anlayabilmek için Afganistan'daki kadınların sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik statülerinden ve neden göç ettiklerinden kısaca bahsedilecektir. Daha sonra geçmişte yaptığım görüşmelerden ve saha gözlemlerimden elde ettiğim bilgiler ile yalnız yaşayan Afgan kadın göçmenlerin Türkiye'ye gelme nedenleri analiz edilecektir.

Feminist bakış açısına göre göçte cinsiyet faktörü öne çıkan hususların başında yer almakta olup kadın ve erkek için göçe sevk eden itici ve çekici faktörler farklıdır. Kadınların göç öncesinde, göç sırasında ve göç sonrasında karşılaşılabilecekleri cinsel istismar, ekonomik istismar ve sosyal baskı gibi zorluklarla ilgili çok çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Tittensor & Mansouri, 2017, s. 11).

Afganistan'daki toplumsal cinsiyet rolleri, genel olarak geleneksel ataerkil toplum çerçevesinde şekillenmiştir. Kadınlara ailenin ve dinin koruyucusu olarak yaklaşmaktadır. Afganistan toplumu içindeki kadınlar, aile ve toplum için onur ve haysiyet sembolü olarak görülmektedir. Bu geleneksel ataerkil kurallar, kadınları akrabalık bağları yoluyla erkeklere bağımlı hale getirmiştir (Ahmed-Ghosh, 2003, s. 10; Habibullah, 2021, s. 59).

Afganistan'da farklı zaman dilimlerinde yaşanan siyasi sistem değişiklikleriyle birlikte kadınların sosyal ve kültürel yaşamlarının da değiştiği gözlenmektedir. Afganistan'ın kırsal alanlardaki akrabalık hiyerarşileri, aşiret yasaları ve yaptırımları, kadınların toplumsal cinsiyet rollerini ciddi bir şekilde etkilemiştir. Kırsal kesimdeki aşiret yasaları ve ataerkil yönetim, kadınlara eş seçme ve boşanma hakkı

Tablo 1.
Göç Etme Nedenleri ve Kullandıkları Yol

İsim	Yaş	Eğitim Düzeyi	Statü	Çocuk Sayısı	Geldiği Şehir	Kaldığı Süre	Geliş Yılı
Meryem	25	Lisans	Düzensiz	2	Herat	5 yıl	2015
Selime	19	Lise	Uluslararası Koruma	0	Tahran	3 yıl	2017
Şebnem	32	Orta Okul	Düzensiz	0	Kabil	11 ay	2020
Nazifa	55	Okumamış	Düzensiz	5	Farah	1 yıl	2019
Samiye	45	Lise	Vatandaş	3	Balkh	29 yıl	1991
Fahriye	25	Okumamış	Düzensiz	2	Balkh	8 ay	2020

tanımamaktadır. Kadınlar tamamen evindeki erkeklere (eş, baba, abi) tabi olmalıdır. Ayrıca, "Ailenin, kabilenin ve nihayetinde, milletin namusu kadına emanettir" şeklinde bir algı bulunmaktadır (Ahmed-Ghosh, 2003; Habibullah, 2021).

Afganistan'da tarih boyunca değişen siyasi sistemler bazen kadınların ülkenin ekonomik ve sosyal gelişiminde aktif rol oynamalarına izin vermiş; bazen de bu değişiklikler onların eğitimden, istihdamdan, söz hakkı ve yaşam haklarından mahrum kalmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla, tarih boyunca Afgan kadınlar siyasal, toplumsal ve ailevi baskılardan kurtulabilmek için önce komşu ülkelere, bu ülkelerden de Türkiye'ye göç etmeye çalışmışlardır.

Afgan kadınların göç etme nedenleri birbirine bağlı farklı değişkenlerden oluşmaktadır. Türkiye'de yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların genel olarak temel göç etme nedenleri şu şekilde sıralanabilir: "savaş, gelir kaynağının bulunmaması, toplumsal cinsiyet baskısı, siyasal baskı, aile içi şiddet ve ataerkil toplumun kadınlara dayattığı onur meselesi".

Taliban, kadınları sadece burka giymeye zorlayarak ve erkekleri olmadan dışarı çıkmaktan men ederek sosyal olarak kısıtlamakla kalmamış; onların eğitime erişimlerini ve işgücüne katılımlarını da büyük ölçüde engellemiştir (Allen & Felbab-Brown, 2020).

Ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı ailesi İran'a kaçmış olan 19 yaşında Selime, daha sonra İran'dan ekonomik sorunlarından dolayı Türkiye'ye göç ettiğini şu sözlerle anlattı:

"Türkiye'ye geldim çünkü İran'dayken her konuda zor bir hayatımız vardı. Babam uyuşturucu bağımlıydı. Babamın durumu benim Türkiye'ye kaçak yolları kullanarak gelmeme neden oldu, bir de İran bizim durumumuzda olan ailelere destek olmuyor."

Yukarıda da belirtildiği gibi, bazı Afgan kadınlar aile içi şiddet ve onur meselesi denilen nedenlerden dolayı tek başına göç etmeye mecbur kalmışlardır. 32 yaşında olan Şebnem yıllar boyunca Afganistan'da aile içi şiddete maruz kalmıştır. Kendisi hikâyesini böyle anlatmaktadır:

"Türkiye'ye geleli yaklaşık 11 ay oldu. Aile içi şiddetten kaçtım...Orada hayatım tehlikedeydi... Boşandığım için eşimden ve ailesinden sürekli tehdit ve uyarı alıyordum, bu yüzden hayatım tehlikedeydi, kaçtım ve buraya geldim."

Aynı şekilde tek başına göç edip Türkiye'ye gelen Meryem, kocası tarafından terkedilmiş ve iki çocuk ile Afganistan'da tek kalmıştır. Çevresindeki insanların cinsel ve duygusal istismarına maruz kalma riskinden dolayı her şeyi geride bırakıp kendisinin ve çocuklarının geleceğini kurabilmek için Türkiye'ye göç etmeye karar vermiştir.

"Afganistan'da olsam güvende olmayacaktım, hepimiz şahit olduk böyle şeylere. Afganistan'da bir kadın yalnızca erkekler onu takip eder, komşular laf atar, hatta erkekler duvarlardan atlayarak evine girmeye çalışırlar. Buraya iki çocuğumla kaçak yollardan geldim."

Nazifa'nın eşini Afganistan'da siyasi nedenlerden dolayı öldürmüşlerdi, aynı şekilde kendisinin ve çocuklarının canları tehdit altında olduğu için düzensiz yolları kullanarak ilk başta İran'a, oradan da Türkiye'ye göç etmişler. Nazifa göç hikâyesini şöyle anlattı:

"Benim kocam İsmail Han'ın korumasıydı. Taliban benim kocamı kaçırıp öldürdü...Ben hala inanmıyorum öldüğüne...Biz İran'a kaçtık çünkü kocamın bütün ailesini öldürdüler, bizim de canımız tehlikedeydi...İran'dan buraya kaçak geldik, çok zorluk yaşadık."

Göç yollarında da toplumsal cinsiyet dinamiklerinin etkisi görülmektedir. Düzensiz yolları kullanıp yalnız göç eden Afgan kadınlar, yolda erkek yolcular ve insan kaçakçıları tarafından tacize veya cinsel istismara maruz kalırlar. Bir kadının eşi, abisi veya babası olmadığı zamanda "sahipsiz kadın" olarak nitelendirip her türlü fiziksel ve cinsel şiddet uygularlar.

Fahriye neden Afganistan'dan tek başına göç ettiğini ve yoldaki hikâyesini aşağıdaki şekilde anlattı:

"Afganistan'da Mezar-Şerif şehrinde yaşıyordum, babamın bana karşı tutumu iyi değildi...okula gitmemize izin vermedi. Babam beni en fazla parayı kim verirse onunla evlendirecekti ve bunu yaptı...Beni evlendirdiği adam iyi biri değildi, bana çok kaba, insanlık dışı ve sert davranıyordu, beni dövüyordu... Benim için ev hapishane gibiydi...Çocuk yapmak için beni zorladı...Sonra çocuğum oldu...Bunu ablama söyledim, çok üzüldü. Bana para verdi; İran'a kaç dedi...Bir kaçakçı ile konuştum parasını verdim, beni İran'a getirdi...İran'da başka bir kaçakçı vardı, o da para istedi...Ona beni Türkiye'ye götürürsen o vakit parayı ödeyeceğim dedim...Kaçakçı beni köyündeki evine götürdü, yalnızdım...Bir gün bir bıçak ve bir silah ile bana geldi, silahı bana doğrulttu ve onunla birlikte olmamı istedi ama karşı çıktım, bu sefer bıçağı çocuğuma doğrulttu onu öldürürüm dedi...Ben de kabul etmek zorunda kaldım...5 gün boyunca zorla benimle birlikte oldu...kaçmak istedim ama başka bir adam beni zorla geri getiriyordu...Sonunda kaçmayı başardım...Sonra kaçakçının evinde kalan diğer Afganlara rastladım onlarla beraber sınıra geldim Çok endişeliydim, sınırdan yasa dışı geçiş yapıyorduk ve yanımda bebeğim vardı... Afganistan ve İran'la ilgili hiç iyi anım yok, hayatımın en zor anlarını orada geçirdim...10 saat yürüyerek Türkiye'ye ulaştık... Türkiye'de de hayatım çok zor oldu, Türkçe bilmiyordum ...Bir işe girip çalışmak istedim ama kimse oğlumdan dolayı bana iş vermiyordu, bir süre Afgan ailenin evinde yaşadım...doğal gaz, elektrik gibi masrafları ödemem gerektiğini söylediler...Ödeyecek param olmadığı için sokakta kaldım ...sonra başka bir Afgan ile tanıştım, çok iyiydi, bana benim evimde kalabilirsin dedi, çocuğuma ilaç aldı... Kaçakçı bana tecavüz ettikten sonra hamile kaldım, kürtaj yaptırabileceğimi bilmiyordum...Bütün yaşadıklarım benim ruh sağlığımı etkiledi, eczaneden bir sürü ilaç aldım, hepsini içtim öleyim diye...Sonra da doğum yaptım, çocuğa bakacak durumum yoktu bu yüzden hastaneden kaçtım, bebeğim hala hastanede, onu getiremedim".

Kadın Perspektifinden Göç Ettikten Sonraki Deneyimler

Makalenin bu bölümünde, katılımcıların geldikleri günden bu yana yaşadıkları olumlu ve olumsuz deneyimler, insanların kendilerine karşı tepkileri ve karşılaştıkları sorunlar aktarılacaktır.

Görüşülen kadınların hemen hemen hepsi ekonomik, psikolojik ve fiziksel istismar gibi sorunlar yaşamışlardır. Zeytinburnu'nda yeni gelen göçmenleri kendi menfaatleri için suiistimal eden belirli özel dernekler vardır. Bir katılımcı yaşadığı bu tür bir istismarı şöyle aktardı: "Oturma izni başvurusu için bazı derneklere gittik, bize söz verdiler fakat paramızı almaktan başka bir şey yapmadılar."

Düzensiz yollarla Türkiye'ye giriş yapan kadınlar çeşitli birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bir katılımcı bu sorunları şu şekilde dile getirdi:

"Türkiye'ye ilk geldiğimizde polis bizi yakaladı, yaklaşık beş gün cezaevinde kaldık. Ondan sonra İstanbul'a geldik. İlk üç ay bizim için çok zordu. Dili bilmiyorduk, oğlum işsizdi. Ancak zamanla buradaki Afganlar bize iş için tekstillere gidebileceğimize söyleyip bize yardım ettiler."

Göçmenlere yönelik aşağılayıcı ve ayrımcı tepkilerin başarılı bir toplumsal bütünleşmeye ket vurduğuna katılımcıların çoğu değinmektedirler. Görüşülen kişilerden biri bu tepkileri şu şekilde örneklendirmiştir:

"Bir gün hastaneye gittiğimde muayeneden sonra doktor bana nereli olduğumu sordu. Afganistanlıyım dedim, birden sanki kirliymişim gibi tepki verdi ve bu beni gerçekten yıktı."

Bazı kadınlar oturma izinlerinin olmaması yanında maddi sorunları ve dil engeli nedeniyle barınma sorunuyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu yöndeki deneyimini bir kadın şöyle anlattı:

"Bir buçuk yıldır bir yeraltında yaşıyoruz, burası çok kokuyor. Hepimiz hastalandık, vücudumuz kaşınıyor, tavandan su sızıyor...gelen suyu saksılarla toplamaya çalıştık, ama bu geçici bir çözümdü. Ev sahibiyile görüştük, bir şey yapmadı."

Bir kadına insanların kendisine tepkilerinin nasıl olduğunu sorduğumda şu şekilde cevap verdi:

"Türk insanı çok kibar ve saygılıdır. Ben ne zaman bebeğimle dışarı çıksam, otobüste ya da başka yerlerde bana yardım eden biri oluyor. Bana her zaman yardımcı olurlar."

Çalışma Durumları

Kadınların sosyal uyumunu destekleyen en önemli faktörlerden birisi istihdam ve iş piyasasına girişleridir. Türkiye'de yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların işe girmelerini kısıtlayan veya zorlaştıran bazı temel engeller mevcuttur. Afgan kadınların dikkat çektiği ve benim de gözlemlediğim kadarıyla bu engeller şöyle sıralanabilir: "sağlık problemleri, iş seçeneklerin azlığı, bulabildikleri işlerin ağır işler olması, dil problemleri, ekonomik sömürü, kendi çocuklarının bakımı ve ev işleri ile uğraşmak zorunda kalışları ve kimlik belgelerinin olmayışı".

İşgücüne sınırlı erişim, ev işleri, bakıma ihtiyacı olanların sorumluluğu ve göçmen kadınlar için sınırlı sosyal haklar gibi yüksek ekonomik kısıtlamalar, ev sahibi topluma düşük düzeyde ekonomik katkıya neden olmaktadır. Eğitime erişememe ve nitelikli beceriler edinememe, kadınların vasıfsız ve düşük ücretli işlerde çalışmasına neden olmaktadır. Bu durum yoksul kadınları dışlayarak eşitsiz bir toplum yaratmaktadır. Düşük statülü göçmen kadınlar, onları ev sahibi toplumdan uzak tutan ve gelecek nesiller üzerinde de etkileri olan sosyal ayrışma ve ayrımcılıklara maruz kalabilmektedirler (Millennium Challenge Corporation, 2006).

Yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınlarını "güvencesiz" duruma getiren temel nedenlerden birisi legal/yasal statülerinin bulunmamasıdır. Afgan kadınlarının resmî belgelerinin olmaması, bu kadınları iş sahiplerine bağlı kılıp güvencesiz bırakmıştır (Canefe, 2018, s. 40). Böylelikle, yalnız yaşayan göçmen kadınlar ekonomik sömürü, cinsel istismar ve psikolojik şiddet risklerine maruz kalmışlardır.

Meryem çalışma şartlarını şu şekilde açıkladı:

"Burada çalışıyorum ama iş gerçekten çok ağır. Başka insanlardan iş alıp sonra başkalarına veriyorsun, sabahtan akşama kadar yapıyorsun... Tekstilde çalışıyorum. Zeytinburnu'ndaki tekstil atölyeleri yer altında, makineler var, çok gürültülü, her yeri kumaşın tozu sanıyor. Tekstilde çalıştığım için farklı hastalıklara yakalandım; yüzümü sivilceler kapladı. Ağır şeyleri kaldırıyoruz. Bir keresinde ağır bir eşya kaldırıırken sırtım felç oldu...biz çok çalışıyoruz fakat çok az para veriyorlar, zaten sigortamız da yok, kayıtsız olduğumuz için de hiç hakkımız yok."

Zeytinburnu'nda çalışan yalnız Afgan kadınların genelde tekstilde, fabrikalarda, restoranlarda ve marketlerde çalıştığı gözlenmektedir. Küçük yaşta çocuğu olan kadınlar ise evlerinde iş yapmaya yönelmektedirler.

Yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınlar ekonomik temel ihtiyaçlarını giderebilmek adına kayıt dışı işlere başvuruda bulunmakta, sigortasız bir şekilde çalışmak durumunda kalmaktadırlar. Kayıt dışı iş şartları incelendiğinde, genellikle uzun çalışma saatleri ve insan gücünü aşan iş yükü göze çarpmaktadır. Yine, kadınların aylık masraflarının yarısını bile karşılayamayan asgari maaşın altında ücretler verilmesi, özellikle bekâr anneleri zor durumda bırakmaktadır (Karadağ, 2021, s. 43).

Benim gözlemlediğim kadarıyla ve mülakatlardan alınan bulgulara göre yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınlar, çoğunlukla ekonomik sorunlardan dolayı Türkiye'ye gelmektedirler. Maddi durumlarından dolayı kayıt dışı çalışma yollarını tercih etmektedirler. Hiçbir resmî kayıtları bulunmaması ve iş yerlerinde kayıtsız çalışmaları, "güvencesizlik (precarity) durumu yaratmaktadır. Göç Araştırmaları Derneği yayınladığı bir çalışmada, Afganları "İstanbul Hayaletleri" olarak nitelendirip hayatlarından bahsetmektedir. Yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların düzensiz göçmen olmaları, onları güvencesizliğe maruz bırakmaktadır (Karadağ, 2021).

Yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınlar, etraflarında yaşayan Afgan uyruklu erkekler tarafından, işverenleri tarafından ve etrafındaki erkekler tarafından cinsel istismara uğrama riski altındadırlar. Özellikle bekâr annelere "sahipsiz" algısıyla bakarak çaresizliğini kullanmak isteyen ve kullanan kişiler mevcuttur. Örneğin Meryem çalıştığı tekstil atölyesinin sahibinin uygunsuz davranışlarını ve kendine yaptığı haksızlığı şöyle anlattı:

"Bazen insanlar çaresiz olduğun için seni kullanabileceklerini düşünüyorlar. Bir yerde işe başladım, perşembeydi, evde yiyecek bir şeyim olmadığı için birinden borç almak istedim. Arkadaşımdan 100 TL borç istedim ama onun da parası yoktu, komşuma sordum bende yok dedi. O zaman bir tekstilde yaşıyordum. İşverenime gittim, ondan 100 ya da 50 TL borç istedim; birden cüzdanını açtı ve

bana 80 TL verdi. Ertesi gün gelip yanıma oturdu ve merak etme ne zaman istersen yardımcı olurum sana para veririm dedi... eliyle omuzumu sıvadı, ben çok şaşırđım... Ben hep yanındayım üzölme dedi. İşe ihtiyacım olduğunu biliyordu. İlk başta Türklere böyle bir samimiyet var diye düşündüm, kötü niyet aramadım...Üç gün çalıştım, sonra ona gidip maaşı konuşalım mı diye sordum, merak etme maaşını ödeyeceğim dedi... Sen diğer işçilerle eşitsin ve unutma "seni seviyorum" ...Ayağa kalktığımda burnuma dokundu o kadar ciddileştim ki...Bir hafta sonra sana ayda 800 TL ödeyeceğim dedi. ...Maaşımı düşürdüğünü biliyordum çünkü onu reddettim. Burada çalışmayacağım, bu adil değil deyip işten ayrıldım."

Meryem gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve istismara maruz kalabilen birçok yalnız göçmen kadın vardır. Düzensiz göçmen oluşları ve resmî belgelerinin bulunmaması yaşadıklarını duyurmalarını engellemektedir. Düzensiz göçmen kadınlar polise başvurunca geri gönderilme kararı alınmasından korkmakta ve maruz kaldıkları istismar ve sömürülere karşı susmayı tercih edebilmektedirler.

Sosyal Ağlar

Göçmen kadınların sosyal uyumunu destekleyen en önemli etkenlerden birisi göç ettikleri ülkede kurabilecekleri sosyal ağlardır. Sosyal ağlar, göçmenlerin komşularını, iş arkadaşlarını, etraflarındaki bakkalları, fırıncıları ve bunun gibi iletişimde oldukları insanları kapsamaktadır.

Türkiye'de yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınlarının ev bulma, iş bulma, sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşma gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında sosyal ağlar çok önem taşımaktadır. Afgan uyruklu aileler genel olarak gelmeden önce Türkiye'deki sosyal ağları ile iletişime geçip bilgi alırlar. Türkiye'ye gelince ise ev bulma, iş bulma ve kimlik alma gibi konularda yine sosyal ağlarından yararlanırlar. Lakin yalnız bir şekilde gelen Afgan kadınlar her zaman göç etmeden önce ve göç ettikten sonra sosyal ağa sahip olmayabilirler. Görüşülen Afgan kadınlara Türkiye'ye göç ettikten sonra etraflarındaki insanlarla ilişkileriyle ilgili soru sorulduğunda farklı cevaplara ulaşılmıştır.

Sosyal ağlar, birbirine farklı türde ilişkilerle bağlı kişi ve kuruluşlardan oluşur. Bu ilişki ağları okullarda, işyerlerinde, dini, siyasi ve sosyal kurumlarda kurulur.

Gönderen ve alan toplum arasındaki toplumsal cinsiyete dayalı sosyal ağlar ve aile bağları, erkekler ve kadınlar için göç fırsatlarını kolaylaştırabilir ve sınırlandırabilir. Bu aşama, aynı zamanda, kadınların evlilik sonrası rollerindeki değişiklikler, aile karar alma süreçleri, iş bölümleri ve göç sonrası kadınların önceki sorunları gibi göç sürecinde toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki değişiklikleri de açıklar (Hondagneu-Sotelo, 2000).

Selime şöyle yanıt verdi:

"Hiç Türk arkadaşım yok... Afganlar ile ise karşılaştığımızda sadece selamlaşıyoruz. Burada kimse birbirinin evine gitmek istemiyor çünkü herkesin kendine göre sorunları var. Üç ailenin üç odalı bir ev tuttuğuna inanmazsınız belki ama her bir aile bir odada yaşıyor. Hepsi ortak bir mutfak kullanıyor. Bu nedenle evlerine kimsenin gelmesini istemiyorlar".

Afgan kadınların tecrübelerinde de "kesişimsellik" boyutu ön plana çıkmaktadır. Afgan kadınların yaşadıkları homojen olmadığı gibi kurdukları sosyal ağlar da kadının sosyal konumu, kişiliği, ortamı ve Türkiye'de kaldığı süreye göre çeşitlilik göstermektedir.

Örneğin, Özbek asıllı olan Samiye, 29 yıldır Türkiye'de yaşamakta ve kendisini çok sosyal bir insan olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla çok güçlü sosyal ağlar kurmayı başarabilmiştir. Bu sosyal ağlar onun topluma entegre olma sürecini desteklemiştir. Kendisi insanlarla ilişkisini şöyle dile getirmektedir:

"Ben çok samimi bir insanım, ilk geldiğim zamanlar hiç Türkçe bilmiyordum...Herkesle konuşmaya çalışıyordum, bunun için Türkçeyi çok hızlı öğrendim. Benim çok arkadaşım var. Türk ya Afgan fark etmeksizin herkesle iletişim kuruyorum. Komşularımı sürekli davet ederim, onlar da beni çok sever."

Neden Zeytinburnu'nda yaşadıkları sorulduğunda hemen hemen herkesin yanıtı orada çok sayıda Afgan'ın yaşaması oldu. İstanbul'da özellikle Zeytinburnu ilçesinde 1982 yılından beri Afgan göçmenler yaşamaktadır (Karadağ, 2021, s. 27). Bundan dolayı Afganlara ait marketler, fırınlar, emlakçılar vb. mevcuttur. Yeni gelen Afgan göçmenler bunu bilerek İstanbul'a gelince direkt Zeytinburnu'na gelmektedirler. Yalnız yaşayan Afgan uyruklu kadınlar da aynı şekilde bu hususu baz alarak oraya yerleşmeyi tercih etmektedirler.

Selime'nin de anlattığı gibi:

"Zeytinburnu, Afgan kadınlarına özel fırsatlar sunmuyor ama yine de size barınma ve Türkiye'nin şartlarını öğrenme konusunda yardımcı olan Afganlar var burada... Göçmenlerle ilgili yeni haberleri öğreniyoruz... İş fırsatları var burada... Afganistan'dan gelen ürünleri satın alabileceğiniz Afgan dükkanları var."

Bazı Afgan kadınlar etrafındaki Türk vatandaşların ayrımcılık söylemlerine maruz kaldıkları için pek kimse ile irtibat kurmak istemediklerini öne sürmüşlerdir.

Meryem kendisinin maruz kaldığı ayrımcılığı şöyle anlattı:

"Bir yerde çalışırken bir Türk bana neden siz (Afganlar) buraya geliyorsunuz, siz düşük ücrete çalışıyorsunuz, biz daha çok çalışıyoruz, işverenler size iş veriyor diye halkımız iş bulamıyor demişti. Ona baktım ve depresim olursa eğer neden evinden kaçarsın? diye sordum. Neden parklara gidersin? Park çok soğuk değil mi? Orada mutlu mu olacaksın? Deprem nedeniyle dışarıda kalmak zorunda kalırsın dedi. Ben de çaresizlikten burada olduğumuzu söyledim. Afganistan'daki en iyi işe ve en iyi konuma sahiptim. Ancak savaş nedeniyle göç etmek ve düşük ücretlerle tekstilde çalışmak zorunda kaldım dedim ona."

Güçlenme Süreci

Bu bölümde Türkiye'ye geldikten sonra yalnız Afgan kadınlar için nelerin değiştiği ve rollerinin Afganistan'daki hayatla karşılaştırıldığında nasıl farklılaştığı, kısaca Türkiye'de yaşamının onlara ne kattığı incelenecektir. Akademik araştırmalara bakıldığında genelde yalnız yaşayan göçmen kadınların daha çok kırılganlıklarının incelendiği görülmektedir. Fakat yalnız kadınların göç sonrası hayatlarındaki sorunlara karşı mücadele ederek güçlendiklerini de dikkate almak gereklidir.

Indra (1996), kadın göçmenlerin homojen bir grup olmadıklarına, tam tersine, deneyimlerinin karmaşık ve çok boyutlu olduğuna dikkat çekmektedir. Mehta (2002) ise Afgan kadınlarının göçten sonra evdeki rollerinin olumlu yönde değiştiğinin altını çizmektedir. İyimser bakış açısına sahip başka bir yazar olarak Waseema Beg, Afgan kadınların mülteci kamplarında öğrendikleri yeni beceriler vasıtasıyla yeni iş fırsatları bulabildiklerini ve böylece özerklik düzeylerini artırdıklarını vurgulamaktadır (2005, s. 34).

Güvenlik, özgürlük, ekonomik ve sosyal bağımsızlık, Afgan göçmen kadınların Türkiye'deki temel kazanımlarıdır. Türkiye'deki güvenlik ve özgürlük, kadınların daha rahat ve korkusuz bir şekilde dışarıya çıkabilmelerini, çalışabilmelerini sağlamıştır. Görüşülen kadınlar, Afganistan'da erkek mahremleri olmadan kadınların dışarıya çıkmalarının pek mümkün olmadığını dile getirdiler. Genç bir kadının dışarıya çıkarken her ne kadar kapalı giyinirse giyinsin kendini güvende hissetmeyeceğini vurguladılar.

Pari bu konuda kendini şöyle ifade etti:

"Afganistan'da yalnız kadın olmak çok zor, çünkü bir kadın yalnız dışarıya çıkamaz... Kocan, baban veya abin olmadan dışarıya çıkman çok zor...Yalnız bir genç kadın ne kadar yüzünü de kapatsa kendini güvenli hissetmez orada."

Kadınların sürekli bahsettikleri konulardan birisi de kıyafet seçimi idi. Afganistan'da kadınların giyim seçimini kanunlar, toplum ve aile içindeki erkekler yaparken, Türkiye'de ne giyerlerse, kimsenin gelip onlara karışmadığını ve bu konuda özgürlük elde ettiklerini dile getirmişlerdi.

Şebnem şöyle anlattı:

"Türkiye'nin iyi taraflarından biri de tesettürlü olun ya da olmayın kimsenin size müdahale etmemesi. Ama Afganistan'da düzgün giyinseniz bile sizden bahsediyorlar ve sizi taciz ediyorlar. Diğer tarafta ise Türkiye'nin güvenliği var, ne zaman çıkmak isterseniz çıkabilirsiniz."

Yalnız yaşayan Afgan kadınlar, Türkiye'ye geldikten sonra özgürce çalışabilmekte ve bağımsız bir şekilde kendi gelirini elde edebilmektedirler. Aynı şekilde, her konu için tek başına karar verebilmekte ve evinin tek patronu olarak hayatına devam edebilmektedirler. Dolayısıyla hem ekonomik açıdan hem de sosyal anlamda daha güçlü hale geldiklerini görmekteyiz.

Meryem de Türkiye'nin ona neler kattığını şöyle dile getirdi:

"Burası Afganistan'dan çok daha iyi. Burada bir kadın tüm sorunlarını tek başına çözebilir. Çalışabilir, hayatını tek başına sürdürebilir ve kimse olmadan her yere gidebilir. Ama Afganistan'da durum aynı değil... Türkiye'de güvenliğimizin olması iyi, en azından gezmek için parklara gidebiliriz."

Türkiye'den Beklentileri

Türkiye'de yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların beklentileri, genel olarak statüleriyle ilgili sorunlarının çözülmesine yöneliktir. Güvencesiz kalmaktan kurtulmak için statüleri ile ilgili beklentileri olduğunu dile getirmektedirler. Ülkedeki sağlık hizmetlerine ulaşma, eğitim alma, sigortalı işe girme gibi imkânlardan faydalanabilmeleri için uluslararası koruma, insani ikamet izni, ikamet izni, çalışma izni veya vatandaşlık elde etmeleri gerekmektedir.

Pari bu konuda kendi beklentisini şöyle anlattı:

"Kimlik, kimlik ve sadece kimlik istiyorum... Kimliğiniz olunca hakkınızı arayabilirsiniz... Kimliğimiz olunca iyi bir iş bulabiliriz, en azından insan yerine koyup öyle konuşurlar bizimle, sağlık kuruluşlarında özellikle..."

Görüşülen kadınlar sigortalı ve güvenceli bir işe sahip olabilmek için çalışma izninin önemli olduğunu vurgulamaktadırlar. Bazı Afgan uyruklu kadınlar, ikamet izni süreci ağır olduğu için kalıcı ikamet izni veya vatandaşlık talep etmektedirler.

Samiye, ikamet izninin hem çok maliyetli hem de zor bir sürecinin olduğunu iddia etmektedir. Kendisinin ifadeleriyle:

"Biz daimî bir ikamet izni ya da vatandaşlık istiyoruz... Eğer bize vatandaşlık veremezlerse o zaman ikamet izni alma sürecini kolaylaştırıyorlar...Bir de çocuklarımızın eğitime erişimi olsun istiyoruz."

Özellikle yalnız olan Afgan anneler sadece kendileri için bir şey beklememekte, aynı zamanda çocuklarının da eğitim almalarını, sağlık hizmetlerine erişebilmelerini ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan çocuklara verilen bütün haklardan yararlanmalarının sağlanmasını istemektedir.

Bahar kendi beklentilerini şöyle anlattı:

"Önce yasal olarak çalışabilmem için çalışma izni istiyorum... Sonra çocuklarımda burada eğitim görmelerini, aldıkları eğitimin Türk vatandaşları gibi iş bulmalarına yardımcı olmasını istiyorum, Türk vatandaşlarına verilen imkânların onlara da tanınmasını istiyorum."

En çok dile getirilen ve talep edilen konulardan birisi ekonomik desteğin ve iş fırsatlarının artmasıdır. Yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınlar ne kadar kayıt dışı iş piyasasında çalışsalar da oradan kazandıkları aylık gelir kendileri açısından yeterli olmamaktadır. Ayrıca,

Tablo 2.
Türkiye’de Yaşam Durumları ve Beklentileri

Gelme Nedenleri	Çalışma Durumları	Sosyal Ağlar	Güçlendiren Faktörler	Türkiye’den Beklentileri
Savaş	Tekstil	Türk ve Afganistanlı komşular	Güvenlik	İkamet izni
Gelir kaynağının olmaması	Fabrika	İş arkadaşları	Sosyal Özgürlük	Çalışma izni
Toplumsal ve siyasal baskı	Restoran	Afganistanlı Esnaflar	Ekonomik özgürlük	Vatandaşlık
Aile içi şiddet	Market			Ekonomik destek
Onur Meselesi	Eve iş getirme			Temel sağlık ve eğitim fırsatları

çocukları veya sağlık sorunları nedeniyle çalışmayan yalnız yaşayan göçmen kadınların da olduğunu dikkate almak gerekmektedir. Dolayısıyla, yalnız yaşayan Afgan kadınlar devletten ekonomik-finansal destek istemektedirler. İstenilen ekonomik destek sadece nakdi bir yardım ile sınırlı olmayıp daha iyi şartlarda ve daha yüksek gelirli işlerde çalışma taleplerini de kapsamaktadır.

Meryem kendi isteklerini böyle dile getirdi:

“Her şeyden önce Afganistan’da okullarına devam edemeyen kadınlara eğitim imkânı yaratmalarını istiyorum. Ayrıca evde çocuklarıyla birlikte olan kadınlara daha fazla iş imkânları yaratılmalıdır”.

Sonuç itibarıyla, mülakat yapılan Afgan kadınların Türkiye’ye gelme nedenleri, çalışma durumları, sosyal ağlar ile ilişkileri, kadınları güçlendiren faktörler ve Türkiye’den beklentileri Tablo 2’de özetlenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkiye’ye yalnız göç eden ve yalnız yaşayan Afgan kadınların geliş nedenleri, Türkiye’deki çalışma koşulları, sosyal ağları, güçlenme süreçleri ve beklentilerine odaklanılmıştır. Feminist kuramın UI için sağladığı genel ve göç çalışmaları için sunduğu özel çerçeve kullanılarak kadın rolleri ve tecrübeleri görünür hale getirilmeye çalışılmıştır. Bulgular, yapılan derinlemesine görüşmelerden ve Afgan göçmenlerin yaşadığı ortamdaki gözlemlerden elde edilmiştir. Veri analizi, Afgan uyruklu göçmen kadınların yaşadıkları tecrübelerin ve anlattıkları hikâyelerin kesinlikle homojen olmadığını göstermiştir.

Afganistan’da tarih boyu kadınlar, siyasal, toplumsal, kültürel ve ailevi baskılara maruz kalmışlardır. Aynı zamanda, savaşlar ve otoriter hükümetler döneminde bazı temel haklardan mahrum bırakılmışlardır. Afgan kadınlar, kendilerini ve çocuklarını bu zor koşullardan kurtarmak için yalnız göç etme yoluna başvurmuşlardır. Bu yönüyle, çalışmada görüşülen Afgan kadınların göçü, göçün kadınlaşması olgusuna uygun düşmektedirler. Yapılan görüşmeler sonucu temel göç nedenlerinin savaş, gelir kaynağının bulunmaması, toplumsal cinsiyet baskısı, siyasal baskı, aile içi şiddet ve ataerkil toplumun kadınlara dayattığı onur meseleleri olduğu görülmüştür. Bu nedenlerden ilk ikisi dışındaki nedenler kadınlara özgü, göç sürecini doğru olarak anlayabilmek için kadın tecrübelerini dikkate almanın gerekli olduğunu gösteren nedenlerdir. Yalnız göç eden Afgan kadınlar, göç yolunda erkek yolcuların ve insan kaçakçıların taciz veya cinsel istismarına maruz kalabildiklerini aktarmışlardır. Bu durum da, kadın deneyimlerinin erkeklerden farklılaştığını ortaya koyan bir durumdur. Görüşme yapılan kadınların Türkiye’ye göç ettikten sonraki deneyimleri de, göç sürecinde kadınları görünür hale getirmenin gerekliliğini pekiştirmektedir. Afgan kadınların Türkiye’de yalnız ya da çocuklarıyla yaşarken ihtiyaçlarını karşılayabilmek için hayatta kalma stratejisi yürütmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, bu kadınlar iş ararken buldukları her türlü işte (kayıt dışı ve sigortasız) çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu çalışmada anlatılan yaşam hikâyelerine göre Zeytinburnu’nda yalnız yaşayan Afgan kadınlar ya tekstilde çalışmakta ya da çocukları küçük oldukları için evde boncuk işleri yapmaktadırlar. Görüşülen tüm kadınlar, ekonomik, psikolojik ve fiziksel istismar gibi sorunlar yaşayabildiklerini iddia etmişlerdir. Özellikle bekâr annelerin, “sahipsiz” ve çaresiz oldukları için daha çok tacize ve kötü muameleye maruz kalabildikleri görülmüştür. Ancak toplumsal cinsiyet rollerine duyarlı bir bakış açısı bu gerçekleri ortaya koyabilmektedir.

Bu araştırmada gelmeden önce bilgi almanın ve geldikten sonra yaşayacakları bölgede uyum sağlayabilmek için sosyal ağların önemine vurgu yapılmaktadır. Yalnız yaşayan Afgan göçmen kadınların sosyal ağları da yaşam tarzları, konuştukları dil, kaldıkları süre, kişilikleri ve diğer faktörlere göre değişiklik göstermektedir.

Literatürdeki göç çalışmalarında genel olarak yalnız göç eden kadınların kırılganlıkları anlatılmıştır. Bu çalışmada Türkiye’ye göç ettikten sonra yalnız yaşayan Afgan kadınların güçlenme sürecine de değinilmiştir. Güvenlik, ekonomik ve sosyal özgürlük Türkiye’de yalnız yaşayan Afgan kadınları güçlendirmektedir. Gelecek çalışmalarda literatürde yeterince incelenmeyen bu konuya odaklanılması, Feminist göç çalışmalarının etki düzeyini artırmasına katkıda bulunacaktır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declare that they have no competing interest.

Funding: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Ahmed-Ghosh, H. (2003). A history of women in Afghanistan: Lessons learnt for the future or yesterdays and tomorrow: Women in Afghanistan. *Journal of International Women's Studies*, 4(3), 1–14. <http://vc.bridgew.edu/jiws/vol4/iss3/1>.
- Altunkaynak, S. (2016). Göç sonrası kesişen hayatlar: 'Ev sahibi' Türkiyeli kadınlar ve 'misafir' Suriyeli kadınlar arasındaki ilişki dinamikleri. *Alternatif Politika*, 8(3), 493–495.
- Buz, S. (2007). Göçte kadınlar: Feminist yaklaşım çerçevesinde bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 37–50.
- Canefe, N. (2018). Invisible lives: Gender, dispossession, and precarity amongst Syrian Refugee Women in the Middle East. *Refuge*, 34(1). [CrossRef]
- Doğan, Y. (2020). *Uluslararası göç ve entegrasyon teorileri bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye'ye göçü: Trabzon ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Habibullah, F. (2021). *Social integration of Afghan migrant women living in Zeytinburnu* (Master's Degree Thesis). Marmara University, Institute of Social Sciences.
- Hondagneu-Sotelo, P. (2000). Feminism and migration. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 571, 107–120. <http://www.jstor.org/stable/1049137>.
- İncetahtacı, N. (2020). *Bir kentte üç Suriyeli kadının gündelik hayat deneyimleri, Yasemin Ahi. Mehmet Nuri Gültekin, Muharrem Açıkğöz, (göç ve kent etkileşimleri)*. Nika Yayınevi.
- International Blue Crescent Relief and Development Foundation (2021). *Initial assessment of the current situation of Afghan refugees in turkey*.
- Karadağ, S. (2021). *Ghosts of Istanbul: Afghans at the margins of Precarity*. Didem Daniş, Deniz Sert. Association for Migration Research (GAR). Yapım Tanıtım Yayıncılık Sanayi Ticaret ve Limited Şirketi.
- Kofman, E., Saharso, S., & Vacchelli, E. (2015). Gendered perspectives on integration discourses and measures. *International Migration*, 53(4), 77–89. [CrossRef]
- Körükmez, L., Daniş, D., & Karakılıç, İ. Z. (2022). Zorunlu göç bağlamında Suriyeli kadınların ücretli işgücüne katılımında toplumsal cinsiyet müzakeresi. *Alternatif Politika*, 14(2), 201–228. [CrossRef]
- Köşer Akçapar, Ş., & Taner, N. (2021). *Göç: disiplinlerarası bakış açısıyla: Göç ve kadın* (A. Özkan, G. Taşçı, Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık TİC. LTD.
- Millennium Challenge Corporation (2006). *Gender and social inclusion*. <https://www.mcc.gov/initiatives/initiative/gender>.
- Nawyn, S. J. (2010). Gender and migration: Integrating feminist theory into migration studies. *Sociology Compass*, 4(9), 749–765. [CrossRef]
- Rahmani, F. (2019). *Gender and migration from Afghanistan: An analysis of Women's Empowerment and Migration* (Master's thesis). Istanbul Aydın University Institute of Social Sciences.
- Şeker Aydın, G. (2016). Feminist challenge to the mainstream IR, European. *Journal of Multidisciplinary Studies*, 1(5), 63. [CrossRef]
- Tittensor, D., & Mansouri, F. (2017). *The politics of women and migration in global south*. [CrossRef]
- Waseema Beg, N. (2005). *A qualitative study on the factors influencing the cultural, economic and social integration of Afghan Women in Canada* (Master's thesis). Carleton University.
- Yiğit Yazgan, İ. (2019). *Urban integration of irregular Afghan migrants in Istanbul: The case of the Yeni mahalle neighborhood* (Master's Degree thesis). Boğaziçi University Institute for Graduate Studies in Social Sciences.
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve kadın: "göçün feminizasyonu" ve kadın göçmenlerinin durumu. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 383–402. [CrossRef]

Extended Abstract

This study explains the life stories of Afghan immigrant women who migrated alone or with their children for various reasons, using different ways, and are now living alone in Turkey. While telling the stories, it is aimed to reveal that their migration stories are not homogeneous and that they are part of international migration movements independent of men.

This research significantly tries to eliminate the prejudice that only single men come from Afghanistan, which has been on the agenda recently in Turkey. Because, although their number is statistically less, women of Afghanistan nationality are almost ignored in this migration movement.

We aim to use feminist theory to answer the main question: "How do Afghan immigrant women living alone in Turkey achieve their social, economic and cultural integration?" and the sub questions: "What are their living strategies after migration in Turkey?" "How do they enter the labor market?" and "What are the factors that support the social cohesion of Afghan women?"

When the literature is examined, it is seen that there is no comprehensive study that tells the life stories of different Afghan immigrant women living alone in Turkey from a feminist perspective. In this study, a subject that is very important in academia but missing in the literature is discussed. Thus, it is aimed to contribute to the gap in academic research.

This study tries to open a new window to the studies on Afghan immigrant women by using the framework of feminist theory. Based on the "Life Story" approach, it is focused on the social cohesion factors of Afghan immigrant women living alone in Turkey by telling their autobiographical stories. For this, the qualitative research method is seen as the best method to define and clarify the social cohesion process by answering the what, how, when, and where questions of migrant women.

The in-depth interview method is the most preferred method of qualitative research. In the study, the stories of these immigrants are told based on in-depth interviews conducted in 2021 with six Afghan immigrant women who immigrated from Afghanistan alone and lived alone in Zeytinburnu. In addition, the experiences of the Afghan woman, who tells her own story in BBC Turkish, on the migration path and after coming to Turkey are also included. Also, I would like to contribute to the research results by using my work and academic experiences using my observations from the field in 3 years.

The reasons for the migration of Afghan women include different interdependent variables. The main reasons for the migration of Afghan migrant women living alone in Turkey can be listed as follows: war, lack of income, social and political pressure, domestic violence, and the issue of honor imposed on women by the patriarchal society.

While living alone or with their children in Turkey, they have to implement a survival strategy to meet their needs at home in a capitalist economic system. Therefore, they have to work in any job they find (informal and uninsured) while looking for a job. According to the life stories told in this study, Afghan women living alone in Zeytinburnu either work in textiles or do beadwork at home because their children are small.

In this research, the importance of social networks is emphasized in order to obtain information before coming and to adapt to the region where they will live after they arrive. The social networks of Afghan immigrant women living alone also vary according to their lifestyle, language, length of stay, personalities, and other factors.